

L'ESCUMA DE LES LLETRES

LLUÍS A. BAULENAS

Actualitat de Stefan Zweig

Bé, per ser honestos, val a dir que Stefan Zweig (Viena, 1881-Petrópolis, 1942) sempre està d'actualitat. És un dels escriptors intel·lectuals de la preguerra mundial més reeditats. A casa nostra no és diferent. Ara mateix tenim la pel·lícula biogràfica *Adeu a Europa* al cinema Texas. I l'edició de *Por*, novel·la del 1925, que acaba de publicar Quaderns Crema, amb traducció de Joan Fontcuberta: va ser duta al cinema dues vegades, el 1928 i el 1954, aquesta última en versió de Roberto Rossellini. Fascina encara avui la seva mort, al Brasil, exiliat com tants altres intel·lectuals d'origen jueu. Es va suïcidar amb la seva dona, d'un dia per l'altre. El fill de Thomas Mann, Klaus Mann, apunta al seu diari: "La notícia va ser tan inesperada que, de bon principi, no me la vaig creure [...]. I jo que pensava que es tractava del literat cosmopolita i capriciós que no es pren res seriosament. I era un home desesperat!" La sorpresa de Klaus Mann, des de la distància, és comprensible. No ho va ser tant per als que van tractar l'escriptor els últims dies de la seva vida, prematurament envellit i deprimat.

Un futur insuportable

De tothom és coneguda la precisió, que no fredor, amb què va organitzar el suïcidi, sempre amb la seva dona al costat. Era un home endreçat, simplement, en la vida i en la mort. I revela el determini de l'acte, ja sense por ni incertesa. No apareix enlloc cap declaració de la dona, 25 anys més jove. Es fa difícil entendre que compartís a fons les motivacions del marit. És obvi que no li va caldre, amb l'amor n'hi va haver prou. En resum, tenim un home d'èxit incapaç de suportar el que ell creia que acabaria passant: que els nazis guanyarien la guerra i el nou ordre s'escamparia pel món. Deixem de banda l'error d'apreciació, força greu tenint en compte que els Estats Units, el 1942, ja havien entrat en guerra. Estem davant d'un suïcidi d'arrel purament intel·lectual. Tothom es va equivocar amb Zweig. Llegiu *Por*, una novel·la curta però important, i podreu intuir per què: sota una capa de respectabilitat, hi ha esclats de passió, xantatge, culpa, vergonya i ràbia. Zweig també tenia dues capes i ningú ho sabia. ¿Qui se suïcidaria, avui, per la incapacitat de suportar el triomf de la idea del mal? ♦♦

SERGE ROBERT / GETTY

L'altra cara de la fraternitat

JAUME CLARET

Que el títol no enganyi a ningú: *De la traïció* no és un tractat moralista, ni tan sols una obtusa reflexió filosòfica introspectiva. A Avishai Margalit (Jerusalem, 1939) li interessa la deslleialtat com a "síntoma revelador d'un gran malestar humà: la manca de transparència en les relacions humanes". Només es pot parlar de traïció quan el mal i el greuge causats tenen lloc "entre persones que suposadament mantenen una relació densa" i, per tant, posen en qüestió aquest vincle.

Margalit reflexiona sobre les relacions humanes i, en concret, sobre les que podem qualificar de plenes, consistents, fortes. I, per extensió, ens parla sobre la distinció crucial entre moral i ètica, en què la primera regula les nostres relacions lleugeres, les que mantenim amb la humanitat en general, i la segona ens guia en les denses, les que ens vinculen a la família, els amics i la nostra comunitat. Només en

DE LA TRAÏCIÓ
AVISHAI MARGALIT
ARCÀDIA
TRADUCCIÓ DE
JOSEFINA CABALL
424 PÀG. / 27 €

aquest últim cas, la deslleialtat és entesa com a traïció.

Per bastir aquesta aproximació, el pensador israelià ha construït un text intel·ligent, pertinent i actual que es beneficia d'una prosa irònica i elegant –cal destacar el gran treball de la traductora Josefina Caball– i d'un esforç de proximitat a través d'exemples que apel·len no només a la tradició grecollatina, als textos judeocristians i als clàssics de la literatura universal, sinó també a la quotidianitat del president Barack Obama, l'estafador Bernard Madoff i el teatral José Mourinho. La voluntat de fer-se llegible i entenedor és omnipresent.

Traïció i adulteri

Convençut que "la traïció demana concreció", Margalit centra el seu treball en casos paradigmàtics: l'adulteri com a màxima expressió de la deslleialtat personal, l'alta traïció respecte de la política i l'apostasia (juntament amb la traïció de classe, durant segles una altra mena de religió) pel que fa a les creences.

Tots els exemples trenquen una relació humana densa, sigui sentimental, patriòtica i religiosa o ideològica, i, al mateix temps, fereixen la parella, el país o la religió.

La relació densa entesa com a fraternitat –la tan sovint menystinguda tercera pota del lema revolucionari francès– s'esberla perquè confiança i lleialtat són burlades. Per això entén la traïció com "l'altra cara de la fraternitat". Fins aleshores es compartia pertinença, memòria i significat a través d'una relació densa, d'un vincle fratern. Consumada –i divulgada– la deslleialtat, arriba el càstig, que pot anar des del divorci fins a la condemna a mort, passant per l'expulsió de la família o comunitat.

Vist des del secularitzat i relativista Occident, la traïció es pot menystenir com un anacronisme propi de temps passats i civilitzacions endarrerides. L'autor s'interroga també sobre aquesta dilució del concepte en les nostres societats líquides on, més que perdre's el sentit, se n'ha modulada la sensibilitat. Per a Margalit, som més aviat davant un "índici –un símptoma, si voleu– de la tensió que hi ha entre les relacions denses i les relacions lleugeres, entre l'ètica i la moral".

Per una banda, hi ha qui enveja la potencialitat de càstig i control lligada a la deslleialtat, i intenta mantenir-la o apropiarse-la fent passar relacions lleugeres per denses i moral per ètica. D'aquí sorgeixen les ambigüitats en la valoració de fenòmens recents com el d'Edward Snowden, considerats per bona part de l'opinió pública un noble delator i per les autoritats dels Estats Units un nefast traïdor. Contra aquesta voluntat d'opacitat, promoguda a partir d'una deslleialtat desvirtuada, només s'hi pot oposar la transparència institucional.

Per altra banda, intentem acostumar-nos al fet que algunes de les tradicionals relacions denses es destensin amb la modernitat. No és que l'adulteri, l'alta traïció o l'apostasia deixin de ferir els traïts, però són el preu acceptat –sobretot si no és públic– per garantir una societat raonable: "La traïció i la hipocresia són conseqüències necessàries de la vida civilitzada, de la mateixa manera que orinar és conseqüència de beure". ♦♦

La resplendor d'una vida normal

XAVI SERRA

Al principi dels 70, consumit per la seva feina gris de funcionari, Harvey Pekar va descobrir en els còmics del seu amic Robert Crumb un vehicle perfecte per explicar històries sobre la seva vida, tan vulgar i comuna com Cleveland, l'anodina ciutat industrial on vivia. Pekar i Crumb es coneixien des de feia anys i compartien la passió pels vells discos de jazz, així que el creador del *Gat Fritz* es va prestar a il·lustrar alguns dels guions del seu amic.

Així va començar una sèrie, *American Splendor*, que durant més de 30 anys va reunir les historietes au-

AMERICAN SPLENDOR. LOS CÓMICS DE BOB Y HARV
HARVEY PEKAR I
ROBERT CRUMB
LACÚPULA
TRAD. F. PÉREZ NAVARRRO I LORENZO DÍAZ
108 PÀG. / 17,50 €

tobiogràfiques d'un Pekar decidit a capturar la seva realitat quotidiana amb honestat i humor, des de l'addicció malaltissa per col·leccionar vinils fins a la relació amb un amic aprofitat o el problema de posar-te al darrere d'una dona gran jueva a la cua del supermercat. Pekar és tan àcid i implacable amb ell mateix com amb els personatges que desfilen pel còmic, però la seva mirada també desprèn humanisme i solidaritat de classe. I una certa tendresa plana sobre el retrat dels companys de feina, sobretot el d'una vella grillada i excèntrica.

La Cúpula reuneix ara en un sol volum totes les historietes que Crumb va il·lustrar per a Pekar, una de les escasses col·laboracions amb

un altre autor del pare de l'underground. *American Splendor* es va nodrir de molts altres dibuixants però els treballs de Crumb són, lògicament, els més emblemàtics. La cruesa i expressivitat del seu traç, més contingut que en l'etapa psicodèlica, està en sintonia amb les històries de Pekar, sobretot quan el guionista pren la paraula per queixar-se del poc cas que li fan els mitjans o per reflexionar sobre els altres Harvey Pekar de la guia telefònica. En conjunt, el seu treball va marcar un punt d'inflexió en la capacitat del còmic per observar la realitat en primera persona i, de retruc, per retratar sense filtres ni moralisme els neguits de la classe obrera nord-americana. ♦♦